Натиҷагирӣ
аз назарсанҷӣ оид ба воридшавии интиқолҳои пулии
шахсони воқеӣ ба ҶумҳурииТоҷикистон
(аз 11-ум то 22-юми феврали соли 2019)

Пажуҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотӣ дар асоси Фармоиш аз 11 феврали соли 2019 №255/28.1 назарсанҷии шаҳрвандон оид ба воридшавии интиқолҳои пулии шахсони воқеӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро гузаронид. Назарсанҷии мазкур, аз 11-уми феврал то 22-юми феврали соли 2019 дар байни муштариёни ташкилотҳои қарзӣ гузаронида шуд, ки теъдоди умумии онҳо 2216 нафарро ташкил дод.

Қайд намудан зарур аст, ки аз ҷавобҳои додашудаи респондентон доир ба ҳолати интиқоли маблағҳои пулӣ тавассути бонкҳо, воситаю усулҳои интиқолдиҳӣ, афзалиятдории нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ дар бонк ё дар хона, ҳисса (%) -и гузоштани маблағҳои воридшуда ҳамчун амонат дар бонкҳо, дараҷаи боварии аҳолӣ доир ба амонат гузоштани маблағҳои интиқолӣ дар бонкҳо бармеояд, ки маблағҳои пулие, ки шахсони воқеӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд, ба сабук ё вазнин гардидани рушди минбаъдаи бонкҳои кишвар мусоидат менамояд.

Тағйирёбии вазъи интиқоли маблағҳои пулие, ки шахсони воқеӣ аз кишварҳои хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд, дар маҷмӯъ метавонад ба раванди татбиқи босуботи реҷаи сиёсати пулию қарзии мамлакат – "ҳадафгирии таваррум" таъсири муайян расонад.

Ҷуғрофияи мамлакатҳое, ки аз онҳо шахсони воқеӣ маблағҳои пулиро ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд, гуногун мебошад.

Диаграммаи 1. Ҷуғрофияи интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

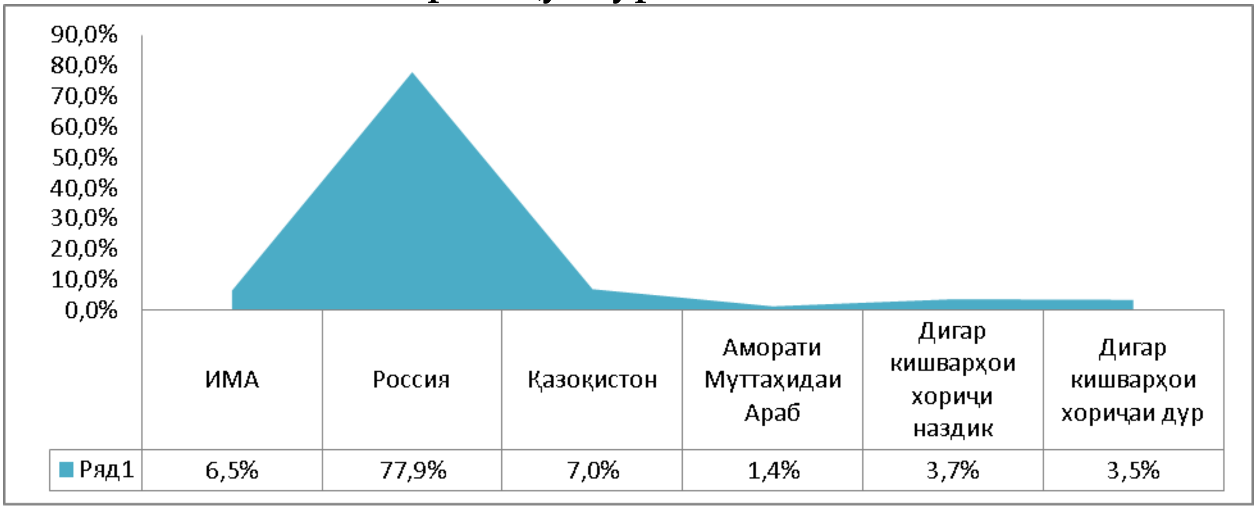

Аз маҷмӯи ҷавобҳои додашудаи шахсони дар назарсанҷӣ иштирокдошта ба саволи “Шумо интиқоли маблағҳои пулиро бештар аз кадом кишварҳо мегиред?” 77,9%-и ҷавобҳои додашудаи респондентон гувоҳӣ медиҳад, ки муштариёни аз ҳама бештар интиқоли пулиро аз Федератсияи Россия мегиранд. Дар солҳои оянда низ гумон меравад, ки талаботи бозори меҳнати Россия ба ҳиссаи муайяни аҳолии қобили меҳнати ҷумҳурӣ , хусусан ҷавонон ниёзи калон дорад. Дар ҳамагуна маврид қонеъ гардонидани талаботи бозори меҳнати Россия аз ҳисоби аҳолии қобили меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон сабабгори зиёдшавии интиқоли маблағҳои пулӣ аз Федератсияи Россия ба Ҷумҳурии Тоҷикистон мегардад. Зеро афзоиши интиқоли маблағҳои пулӣ аз кишвари Россия пеш аз ҳама бо шумораи муҳоҷирати муҳоҷирони меҳнатии ҷумҳурӣ мустақиман алоқаманд мебошад. Чи тавре, ки дар рӯзномаи “Asia – Plus” (№15(1397)/11.04.2019) навишта шудааст: “Россия барои муҳоҷирони меҳнатии Тоҷикистон бозори асосии меҳнат боқӣ мемонад, шумораи умумии онҳо дар ин мамлакат, тибқи маълумотҳои гуногун зиёда аз 1 миллион нафарро ташкил медиҳад”. Дигар ин ки дар кишвари Россия, тавре ки маълумотҳои назарсанҷӣ гувоҳӣ медиҳанд, ҳиссаи муайяни шаҳрвандони ҷумҳурӣ, ки ба резиденти Федератсияи Россия табдил ёфтаанд, аз фаъолияти соҳибкорию сармоягузории худ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон маблағи пулӣ ирсол менамоянд.

Боқимонда 22,1% респондентон изҳор намуданд, ки аз дигар кишварҳо, аз ҷумла: ИМА – 6,5%, Қазоқистон – 7,0%, Аморати Муттаҳидаи Араб – 1,4%, дигар кишварҳои хориҷии наздик –3,7% ва дигар кишваҳои хориҷии дур – 3,5% маблағҳои пулии интиқолшударо мегиранд.

Маблағҳои пулие, ки шахсони воқеӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд, тавассути роҳҳои гуногун ба гирандагони (ё дарёфткунандагони) пул расонида мешаванд. Дар рафти назарсанҷӣ ба саволи “Тавассути кадом роҳҳо интиқоли маблағҳои пулӣ ба Шумо расонида мешавад? респондентҳо ҷавобҳои худро додаанд, ки ҷамъбасти онҳо дар диаграммаи 2 пешниҳод гардидааст.

Диаграммаи 2. Роҳҳои интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

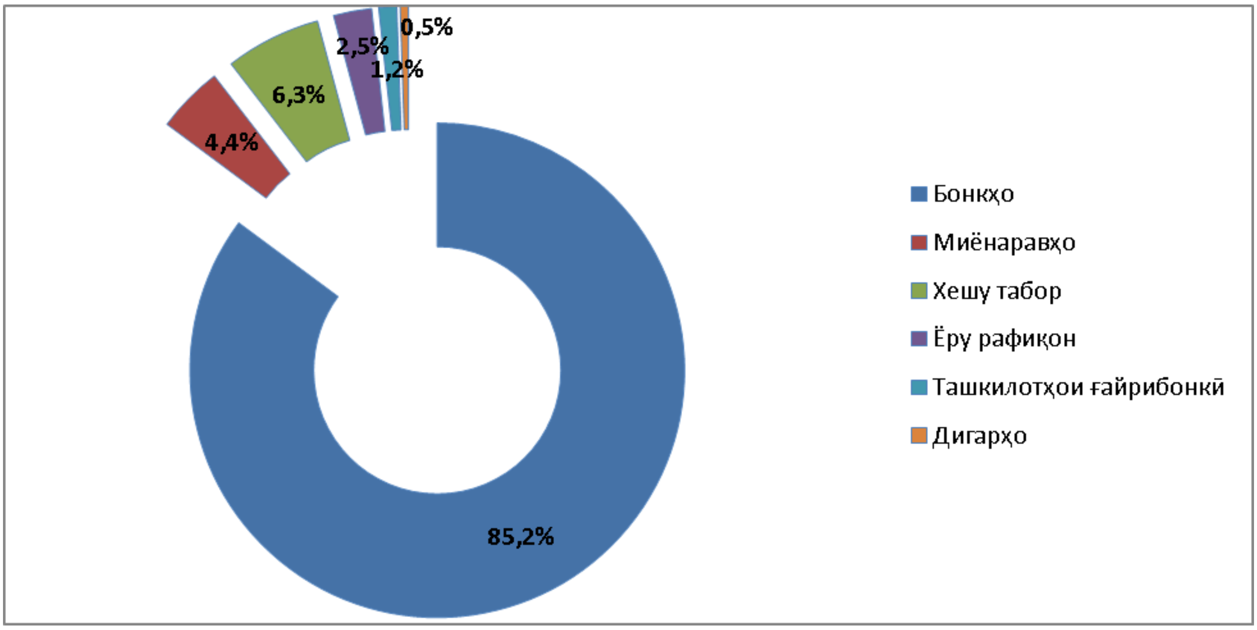

Индикатори афзалиятдории интиқоли маблағҳои пулӣ тавассути бонкҳо ва ташкилотҳои ғайрибонкӣ, ки тибқи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо ҳисоб карда шудааст, нишон медиҳад, ки 85,3% маблағҳои пулие, ки аз хориҷи кишвар ба ҷумҳурӣ ворид гардидааст, тавассути бонкҳо ва ташкилотҳои ғайрибонкӣ дастрас карда мешаванд. Чунин сатҳи дастрасии маблағҳои интиқоли пулӣ аз тарафи респондентон афзалиятдории хизматрасониҳои бонкҳо ва

ташкилотҳои ғайрибонкиро нисбат ба дигар роҳҳои интиқол нишон медиҳад. Вобаста ба ин, метавон натиҷагирӣ намуд, ки дар сатҳи мамлакат сабуксозии шартҳои интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шудааст. 13,7% -и теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентон далолат аз он менамояд, ки маблағҳои интиқолиро онҳо тавассути дигар роҳҳо, масалан тариқи миёнаравҳо – 4,4%, хешу табор – 6,3%, ёру рафиқон – 2,5% ва дигар роҳҳо – 0,5 % мегиранд.

Шарти муҳими дастрасии интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ин муайян кардани ҳолати интиқоли маблағҳои пулӣ тавассути усулҳои интиқолдиҳӣ мебошад. Барои муқаррар кардани ҳолати мазкур, теъдоди ҷавобҳои ҷамъбастии респондентон ба саволи “Кадом усулҳои интиқоли маблағҳои пулиро Шумо истифода мебаред?” ҳамчун манбаи иттилоотӣ таҳлил карда мешавад.

Диаграммаи 3. Усулҳои интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

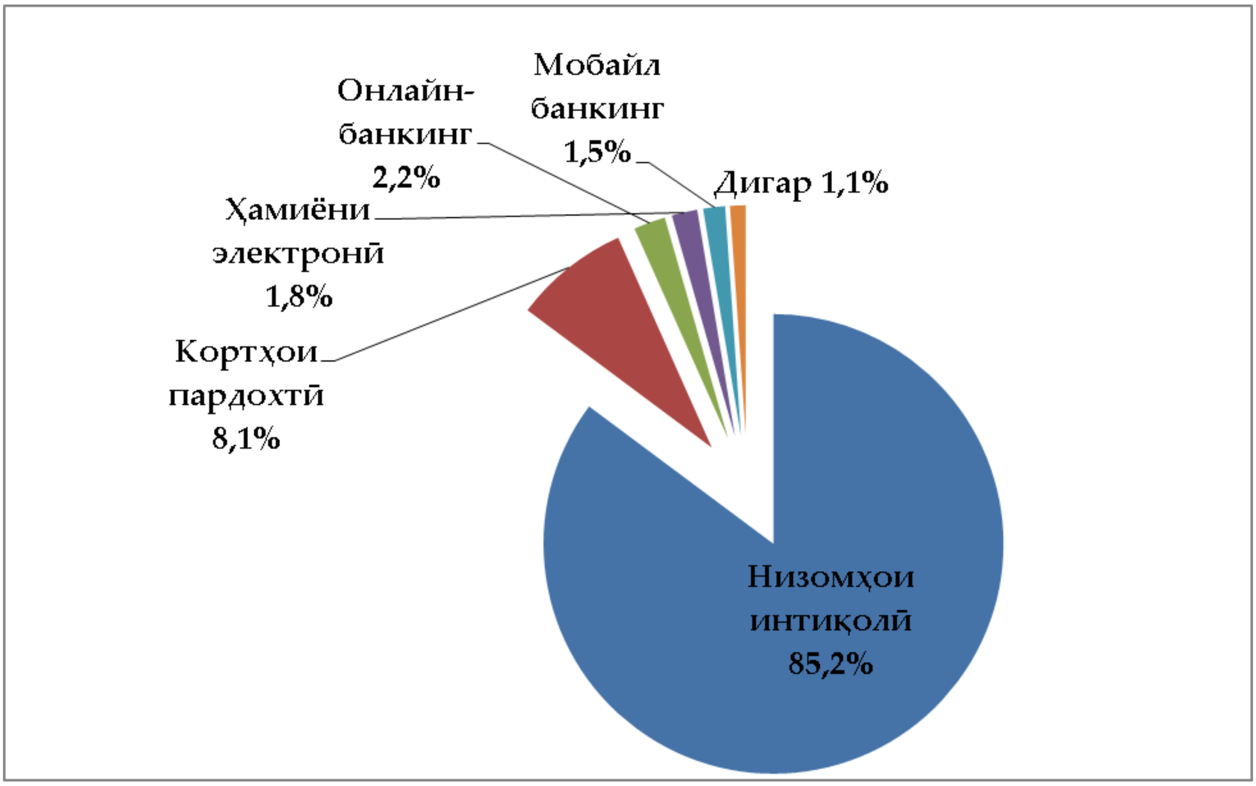

Бояд қайд кард, ки ҳиссаи 85,2% –и теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентон оид ба маблағҳои пулие, ки аз хориҷи кишвар ба

Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол дода мешаванд, тавассути низомҳои интиқолӣ дастрас карда мешавад. Бо вуҷуди ин, ҳиссаи истифодаи дигар усулҳои пардохтӣ барои дастрас намудани маблағҳои интиқоли пулӣ аз тарафи респондентон кам ҳам бошад, мушоҳида мегардад. Аз ҷумла, истифодаи кортҳои пардохтӣ – 8,1%, онлайн – банкинг – 2,2%, ҳамёни электронӣ – 1,8%, мобайл – банкинг – 1,5% ва дигар – 1,1%. Дар маҷмӯъ, тибқи ҷавобҳои додашуди респондентон, чунин натиҷагирӣ карда мешавад, ки истифодаи усулҳои интиқолӣ ба сабукгардии дастрасии маблағҳои интиқоли пулӣ дар сатҳи кишвар мусоидат намудааст.

Масъалаи муҳими тадқиқот, тибқи теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентҳо, ин муқаррар намудани алоқамандии байни даромад, хароҷот (истеъмолот) ва пасандоз (амонат) буда, дар асоси онҳо сатҳи миёнаи моилнокӣ ба хароҷот (истеъмолот) ва сатҳи миёнаи моилнокӣ ба пасандозҳо аз интиқолҳои пулӣ тахмин муайян карда мешавад.

Интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар яке аз манбаъҳои ташаккули даромади аҳолӣ мебошад. Аз рӯи саволи "Сарчашмаҳои интиқоли маблағҳои пулӣ", ки респондентон ҷавобҳои худро доданд, тахмин намудан мумкин аст, ки асосан ду категорияи шахсони воқеӣ – муҳоҷирони меҳнатӣ ва ғайрирезидентҳои Тоҷикистон аз кишварҳои хориҷӣ ба ҷумҳурӣ маблағҳои пулӣ интиқол медиҳанд.

Диаграммаи 4. Сарчашмаҳои интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

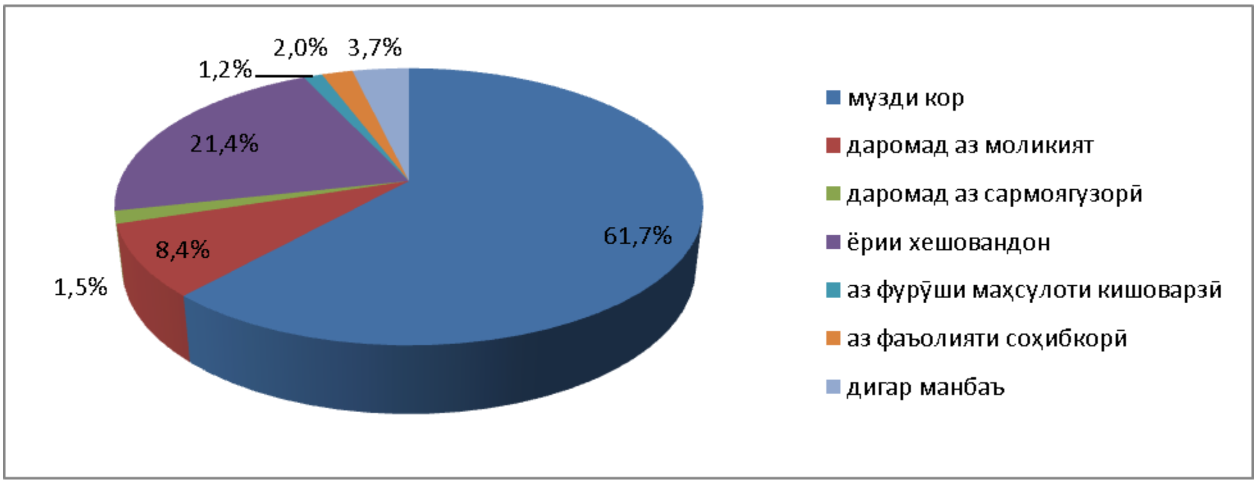

Ҳиссаи 61,7% -и ҷавобҳои додашудаи респондентҳо доир ба интиқоли маблағҳои интиқоли пулӣ аз ҳисоби музди кор, 8,4% – даромад аз моликият, 1,5% – даромад аз сармоягузорӣ, 21,4% – ёрии хешовандон, 1,2% – аз фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ, 2,0% – аз фаъолияти соҳибкорӣ ва 3,7% аз ҳисоби дигар манбаъҳо мебошад. Ҳамин тавр, таркиби ҷавобҳои додашудаи респондентҳоро аз рӯи сарчашмаҳои интиқоли маблағҳои пулӣ метавон ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо намуд, ки инҳоянд: якум, аз ҳисоби музди кор, ки асоси онро ҳаққи меҳнати муҳоҷирони меҳнатӣ ташкил медиҳад ва дуюм, аз ҳисоби даромад аз фаъолияти соҳибкорӣ, сармоягузорӣ ва тиҷоратии ғайрирезидентҳо, ки ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол дода мешаванд.

Дигар паҳлуи тадқиқоти мазкур ин муайян намудани самти хароҷот ё истеъмолоти интиқоли маблағҳои пулии аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқолшуда ба ҳисоб меравад.

Диаграммаи 5. Хароҷоти интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

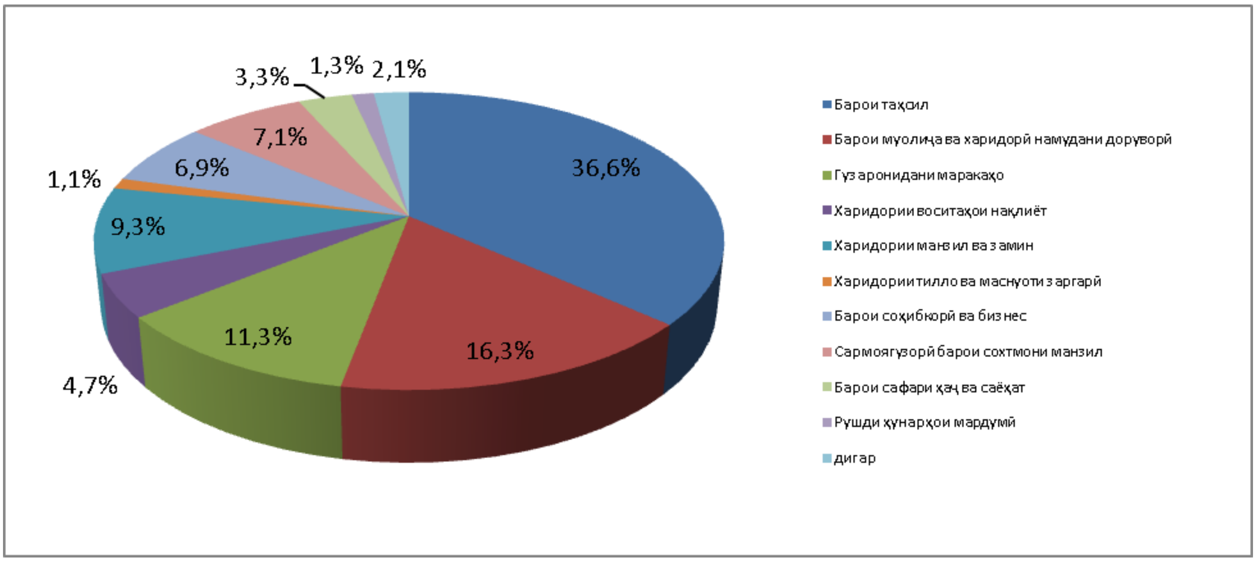

Тибқи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо ба саволи “Маблағҳои интиқоли пулӣ ба кадом мақсад хароҷот карда мешаванд?” самтҳои хароҷоти маблағҳои интиқоли пулӣ ба моддаҳои калонкардашуда гурӯҳбандӣ карда шуда, хусусиятҳои хоси ҳиссаи ҳар яке онҳо дар маҷмӯи хароҷоти умумӣ муайян карда мешавад.

Натиҷаи гурӯҳбандии ҷавобҳои додашудаи респондентҳо оид ба хароҷоти маблағҳои интиқоли пулӣ тибқи моддаҳои калонкардашуда ба тавri зерин пешниҳод карда мешавад:

- хароҷот барои пардохти хизматрасониҳо – барои таҳсил, муолиҷа ва хариди доруворӣ, гузаронидани маъракаҳо, барои сафари ҳаҷ ва саёҳат – 67,5%;
- андӯхти амволи манқул ва ғайриманқул – харидории воситаҳои нақлиёт, манзил ва замин – 14,0%;
- барои рушди соҳибкорӣ, бизнес, рушди ҳунарҳои мардумӣ ва сармоягузорӣ – 15,3%;
- ғун кардани тилло ва маснуоти заргарӣ дар шакли тезавратсия (ганҷдорӣ) – 1,1%;
- дигар (барои пеш бурдани рӯзгор ва ғ.) – 2,1%.

Ҷамъбасти гурӯҳбандии хароҷотҳо дар маҷмӯъ гувоҳӣ аз он медиҳад, ки 69,6 (67,5% +2,1%) фоизи хароҷотҳои респондентҳо барои истеъмолот, 15,1% (14,0% + 1,1%) барои андӯхти дороиҳо ва 15,3% барои рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ нигаронида шудааст.

Қисмати сеюми дар боло дарҷгардида пасандозҳо буда, аз тарафи респондентон афзалияти нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулиро дар бонк ё дар хона, ё ин ки нигоҳ доштани онҳоро тариқи додани қарз ва ё сармоягузорӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ нишон медиҳад.

Диаграммаи 6. Афзалияти нигоҳ доштани интиқоли маблағҳои пулӣ

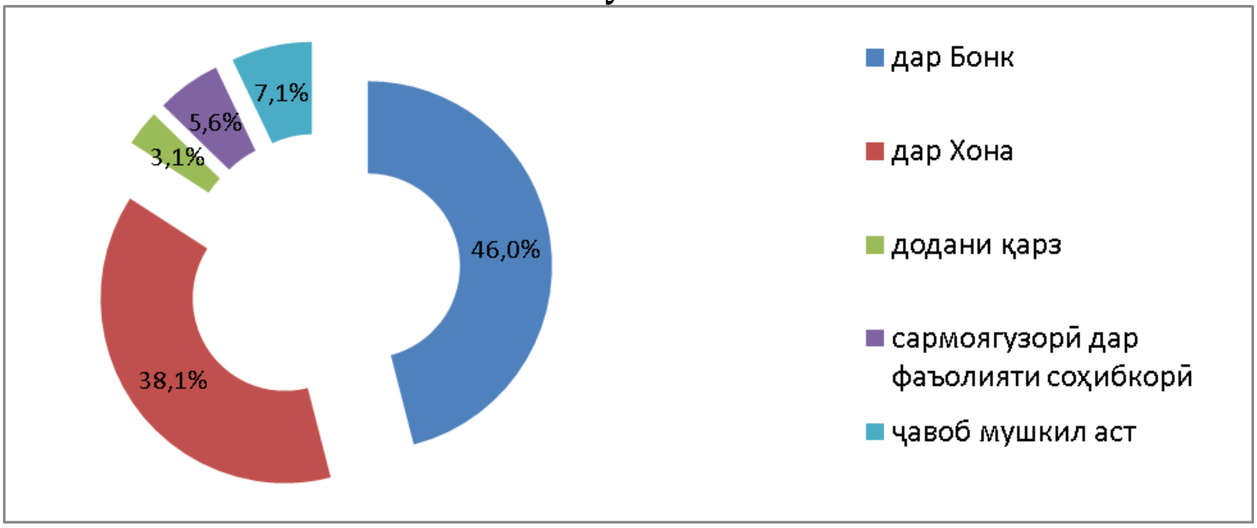

Тибқи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо ба саволи “Афзалияти нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулиро Шумо дар куҷо мебинед?” 46,0% –и респондентон изҳор намуданд, ки нигоҳ доштани маблағҳои интиқолшудаи пулиро дар бонк ва 38,1% дар хона афзалиятнок мешуморанд. Танҳо ҳиссаи 5,6% -и респондентон ҷавоб доданд, ки маблағҳои интиқоли пулиро дар шакли сармоягузорӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ ва ҳиссаи 3,1% бо тариқи додани қарз афзалиятдор медонанд. Индекси афзалиятдории нигоҳ доштани интиқоли маблағҳои пулӣ дар бонкҳо ҳамагӣ 9,3% (1083 – 898/1981х100) –ро ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда ниҳоят хурд буда, аз номуътадилии ҷалби маблағи интиқолҳои пулӣ аз тарафи бонкҳои ҷумҳурӣ шаҳодат медиҳад.

Дар асоси ҷавобҳои додашудаи респондентон аз рӯи саволҳои “Маблағҳои интиқоли пулӣ ба кадом мақсад хароҷот карда мешаванд?” ва “Афзалияти нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулиро Шумо дар куҷо мебинед?” алоқамандии байни нишондиҳандаҳои даромад, хароҷот ва пасандозҳо аз интиқоли маблағҳои пулӣ ба воситаи муодилаи “Даромад = хароҷот + пасандоз” нишон дода мешавад.

Ҷадвали 1. Теъдоди ҷавобҳои респондентҳо доир ба даромад, хароҷот ва пасандозҳо

Нишондиҳанда	Теъдоди ҷавобҳо	%
Даромад - ҳамагӣ	4976	100,00
аз ҷумла:		
Хароҷот	2788	56,03
Пасандозҳо (нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ)	2188	43,97

Тибқи маълумотҳои овардашудаи ҷадвали 1 баръало муайян кардан мумкин аст, ки бемайлон афзудани сатҳи миёнаи моилнокӣ хароҷоти (истеъмолоти) интиқоли маблағҳои пулӣ нисбат ба сатҳи миёнаи моилнокӣ ба пасандозҳо бевосита мушкилотҳоро барои ҷалби

пасандозҳо ба рушди низоми бонкӣ ва фаъолияти соҳибкорию сармоягузорӣ дар дохили иқтисодиёти кишвар ба вуҷуд меоварад.

Аз ин лиҳоз, зарурати даққиқтар муайян намудани таносуби ақидаи респондентҳо барои нигоҳдории маблағҳои интиқоли пулӣ ҳамчун амонат (пасандозҳо) дар бонкҳо ё дар хона ба миён меояд.

Диаграммаи 7. Ҳиссаи нигоҳ доштани интиқоли маблағҳои пулӣ ҳамчун амонат (пасандоз) дар бонк

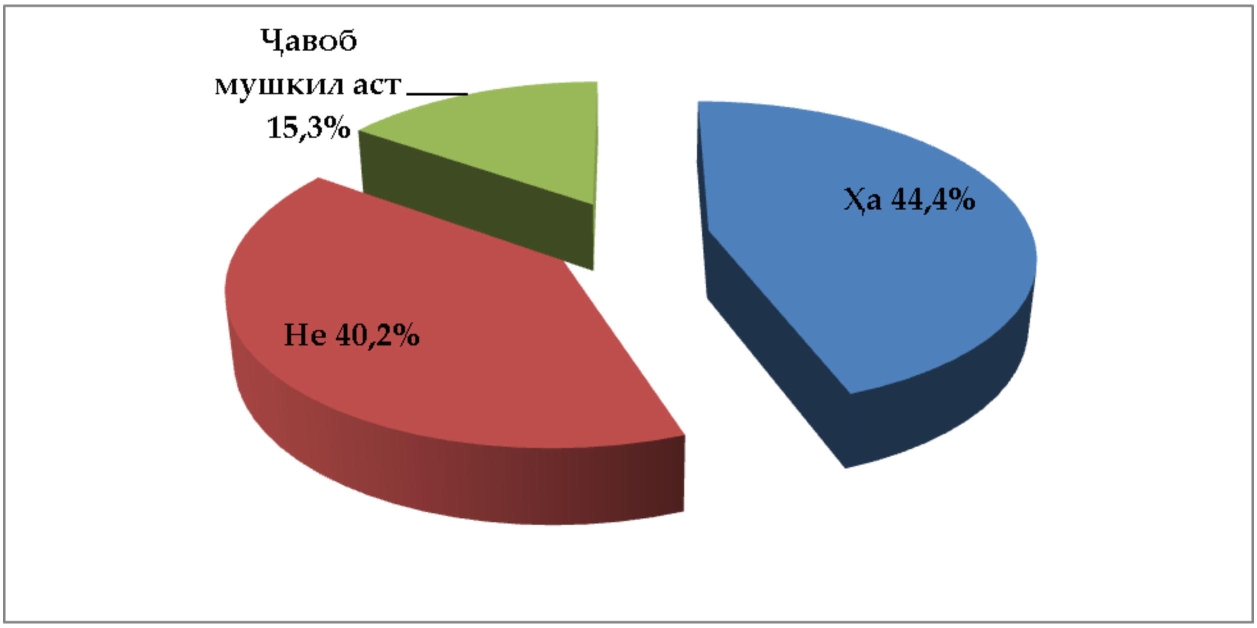

Ба саволи "Оё Шумо мехоҳед маблағи интиқоли пулии худро ҳамчун амонат (пасандоз) дар бонк нигоҳ доред?" 44,4% -и теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентҳо аз нигоҳ доштани маблағи интиқоли пулӣ ҳамчун амонат дар бонк ва 40,2% -и теъдоди ҷавобҳои респондентон, баръакс аз нигоҳ доштан дар хона шаҳодат медиҳанд. Теъдоди 15,3%–и респондентҳо барои ҷавоб додан ба саволи мазкур мушкилӣ кашиданд.

Бояд иброз дошт, ки фарқияти байни ҷавобҳои додашудаи респондентҳо дар бораи дар бонк ва дар хона нигоҳ доштани маблағҳои аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқолшуда он қадар зиёд набуда, ҳамагӣ андозаи 4,2% (44,4 – 40,2)-ро ташкил медиҳад. Вобаста ба чунин ҳолат, зарурати муайян намудани самти тамоюли амонат (пасандозҳо) аз интиқоли маблағҳои пулӣ аз як

тараф барои нигоҳдорӣ дар бонкҳо ва истифодаи онҳо дар рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ ва аз тарафи дигар – нигоҳ доштани онҳо дар хона ё барои хароҷот (истеъмолот) намудан ба мақсадҳои дигар ба миён меояд.

Ҷадвали 2. Самти тамоюли нигоҳдорӣ ва истифодабарии интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳанда	Теъдоди ҷавобҳо
1. Нигоҳдории маблағҳои интиқолӣ ҳамчун амонат (пасандоз) - ҳамагӣ	2188
аз ҷумла:	
нигоҳдорӣ дар бонк ва сармоягузорӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ	1216
нигоҳдорӣ дар хона ва хароҷот (истеъмолот) намудан ба мақсадҳои дигари ғайриинвеститсионӣ	972
2. Коэффитсиенти умумии самти тамоюли амонат (пасандозҳо),% аз ҷумла: коэффитсиенти нигоҳдорӣ дар бонк ва сармоягузорӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ коэффитсиенти нигоҳдорӣ дар хона ва хароҷот (истеъмолот) намудан ба мақсадҳои ғайриинвеститсионӣ	100 55,6 44,4

Таҳлили коэффитсиенти умумии тамоюли амонат (пасандозҳо) далолат аз он менамояд, ки бо бартарии на он қадар калон маблағҳои интиқоли пулӣ ҳамчун амонат барои нигоҳ доштан дар бонкҳо ё равона намудан барои сармоягузорӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ аз нигоҳдорӣ дар хона ва хароҷот (истеъмолот) намудан ба мақсадҳои ғайриинвеститсионӣ фарқ менамояд. Дар сурати афзудани тамоюли амонат (пасандоз)-ҳо аз интиқоли маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар барои нигоҳдорӣ дар хона ва хароҷот (истеъмолот) намудан ба мақсадҳои ғайриинвеститсионӣ гумон меравад, ки эҳтимолияти мушкил шудани вазъи рушди минбаъдаи низоми бонкии мамлакат ва фаъолияти соҳибкорию сармоягузорӣ дар иқтисодиёти кишвар ба миён меояд.

Аз ҷумла, дар соҳаи бонкӣ тамоюли камшавии ҷалби маблағҳои интиқоли пулии шахсони воқеӣ, дар навбати аввал ба яке аз сабабҳои вазниншавии ҳолати номувозинатии тавозуни захираҳои (ресурсҳои) бонкӣ оварда мерасонад. Зеро ки маблағҳои интиқоли пулии шахсони воқеӣ барои бонкҳо яке аз намудҳои асосии сарчашмаи захираҳои пулӣ ба ҳисоб рафта, ҳаҷми захираҳои умумии бонкиро барои гузаронидани амалиётҳои фаъол афзун мегардонад. Дар натиҷаи ҷалби маблағҳои интиқолӣ, танҳо бонкҳо метавонанд чунин захираи пулиро ба сармояи маҳсулдеҳ табдил диҳанд. Бе ҷалби маблағҳои интиқоли пулӣ, вазъи нисбатан камшавии қарздеҳӣ аз тарафи бонкҳо боз ҳам идома хоҳад ёфт, ки боиси болоравии арзиши умумии қарзҳои гирифташаванда мегардад. Дар натиҷа талабот барои гирифтани қарзҳои бонкӣ аз тарафи шахсони воқеӣ кам мешавад. Инчунин, коҳишёбии фузунсозии (мултипликатсияи) пул дар иқтисодиёти ҷумҳурӣ аз ҳисоби коҳиш додани қарздиҳӣ аз тарафи бонкҳо ба чашм расида, муттасилан давом меёбад. Ниҳоят рақобатпазаирии байни бонкҳо доир ба ҷалби маблағҳои интиқоли пулии шахсони воқеӣ суст мешавад ва қариб ҳамаи бонкҳои кишвар ба мушкилоти ҳаммонанд ва ҳалталаби якхела дар бозори пул дучор гардида, барои ҳалли ин мушкилоти дар боло зикршуда маҷбур мешаванд ба Бонки миллии Тоҷикистон муроҷиат намоянд;

Барои рушди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ ҷалб нагардидани интиқоли маблағҳои пулие, ки дар хона ҳамчун амонат нигоҳ дошта шудаанд, метавонад ба васеъшавии ҳаҷми истеҳсолот, ташкили ҷойҳои нави корӣ, таъмини бозори истеъмолӣ бо молу хизматҳо, пастшавии нарху наво ва ғайра монеа эҷод намояд. Дар маърӯзаи Созмони Милали Муттаҳид (СММ) "Таҳлили молиявӣ дар дастгирии иҷрои ҳадафҳо барои рушди устувор дар Тоҷикистон" омадааст, ки интиқоли маблағҳои пулӣ ҳамчун сарчашмаи асосии маблағгузории беруна ҳисобида мешавад. Аз ҷумла, иқтисодшиносони СММ тахмин мекунанд, ки "қисми бештари чунин ҷараёни калони молиявиро метавон ба сармояи маҳсулдеҳ равона кард, агар муҳити бизнесро дар ҷумҳурӣ беҳтар намуд вамиёнаравҳои нави молиявӣ ва воситаҳоро

барои сектори хусусӣ ҷорӣ кард".(Рузномаи ASIA – Plus № 11 (1393), 14 марти с.2019).

Бояд ба эътибор гирифт, ки респондентҳо дар бонк ҳачун амонат (пасандоз) нагузоштани маблағҳои интиқоли пулии аз хориҷи кишвар воридгардидаро, ки сабабҳои худро доштанд, номбар намуданд (Диаграммаи 8).

Диаграммаи 8. Сабабҳои дар бонк ҳамчун амонат нагузоштани маблағҳои пулии интиқолшуда

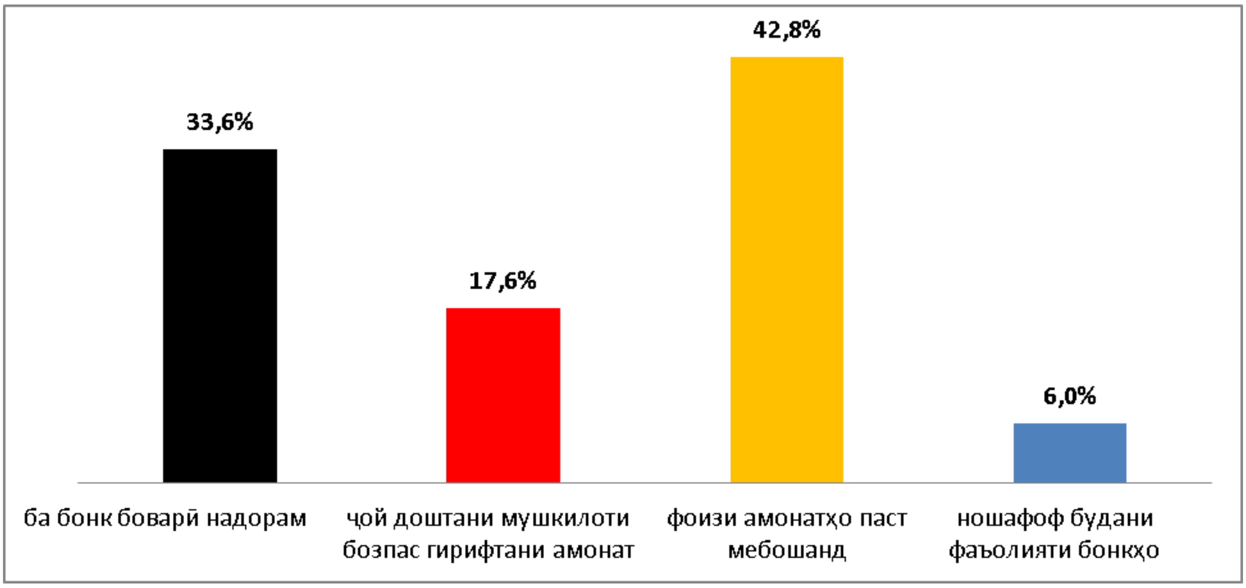

Ба саволи "Сабабҳои ба бонк ҳамчун амонат (пасандоз) нагузоштани маблағҳои интиқолиро дар чӣ мебинед?" теъдоди 1554 ҷавоби респондентҳо пешниҳод карда шуд, ки таркиби онҳо чунин тавсиф карда мешавад: 33,6%-и респондентон дар ҷавобҳои худ доир ба бонк боварӣ надоранд, 17,6% – мушкилоти бозпас гирифтани амонат ҷой дорад, 42,8% – фоизи амонатҳо паст мебошанд ва 6,0% доир ба ношафоф будани фаъолияти бонкҳо изҳори ақида намуданд. Ҳиссаи муайяни респондентон дар рафти назарсанҷӣ ошкоро баён намуданд, маблағҳоеро, ки аз хориҷи кишвар дастрас менамоянд, барои пеш бурдани рӯзгори хеш нокифоя медонанд. Аз ин лиҳоз, онҳо имконияти ба бонк гузоштани маблағи интиқолиро ҳамчун амонат надоранд.

Равиши тадқиқот нишон медиҳад, ки яке аз сабабҳои дар бонкҳо нагузоштани маблағҳои озоди интиқоли пулӣ ҳамчун амонат

(пасандоз) аз он иборат мебошад, ки то инҷониб аксарияти мардуми кишвар ба ҳисси нигоҳдорӣ ва умуман ба таври васеъ истифода бурдан аз хизматрасониҳои бонкӣ қариб, ки одат накардаандт. Аз ин лиҳоз, онҳо доимо нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулиро дар хона афзалиятнок мешуморанд.

Бо вуҷуди ин, бояд тазаккур дод, ки дар ҷумҳурӣ раванди нигоҳдорӣ, талабот ва одати нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ ҳамчун амонат аз тарафи ақаллияти аҳолӣ дар бонкҳо ба вуҷуд омадааст. Тибқи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо маълум гардид, ки ҳиссаи муайяни онҳо маблағҳои интиқолии пулиеро, ки аз кишварҳои гуногун мегиранд, хоҳиши дар бонк гузоштанро доранд.

Диаграммаи 9. Намудҳои ба амонат (пасандоз) гузоштани интиқоли маблағҳои пулӣ дар бонк

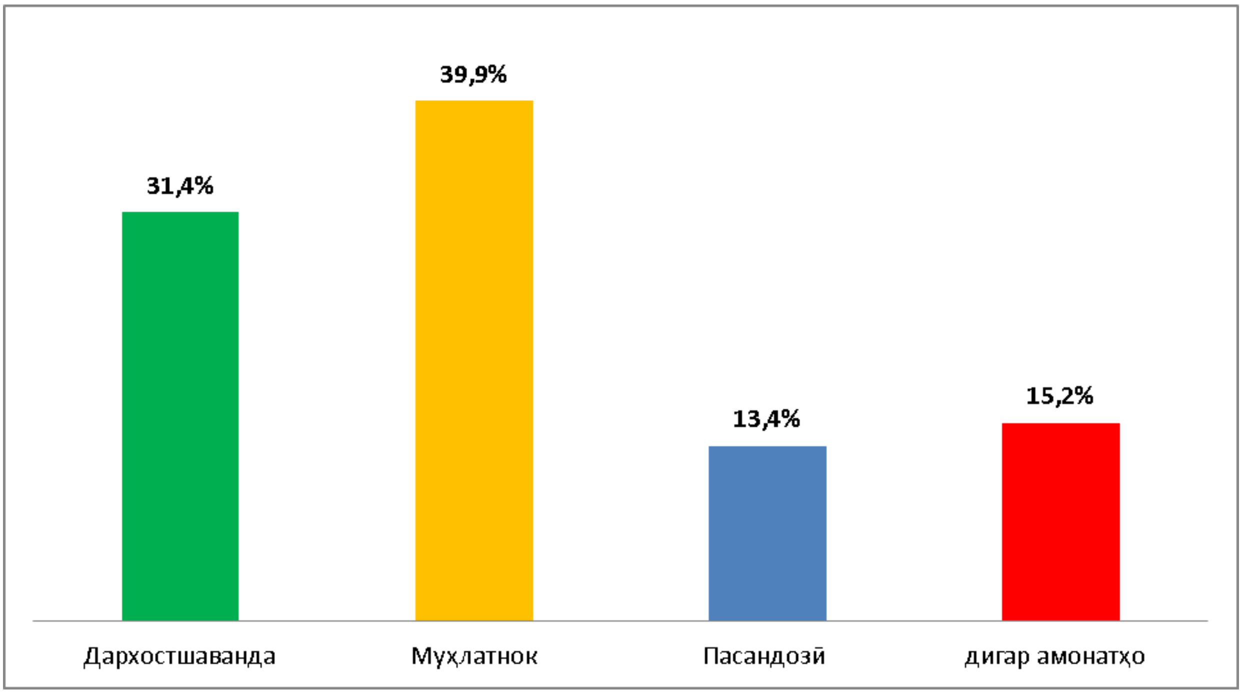

Аз рӯи ҷавоб ба саволи “Агар ҳа, дар кадом намуди амонат (пасандоз) маблағҳои интиқоли пулии худро дар бонк нигоҳ медоред?” муайян карда шуд, ки 31,4%-и респондентҳо хоҳиши дар бонк дар намуди амонати (пасандози) дархостшаванда, 39,9% - муҳлатнок, 13,4% - пасандозӣ ва 15,2% - ба дигар намуди амонатҳо гузоштани маблағҳои интиқоли пулиро доранд. Ба эътибори ҷиддӣ гирифтани чунин ҷавобҳои додашудаи респондентҳо доир ба ҷалби

маблағҳои интиқоли пулӣ ба намудҳои гуногуни амонатгузорӣ (пасандозӣ) аз тарафи бонкҳои кишвар барои бемайлон вусъат бахшидани фаъолияти хеш дар оянда мусоидат менамояд.

Тибқи теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентҳо муқаррар карда шуд, ки аксарияти шахсони воқеӣ омодаанд ба таври муттасил ҳиссаи муайяни маблағҳои интқолгардидаи пулиро ҳамчун амонат (пасандоз) дар бонк гузоранд.

Диаграммаи 10. Ҳиссаи (фоизи) гузоштани интиқоли маблағҳои пулӣ дар бонк ҳамчун амонат (пасандоз)

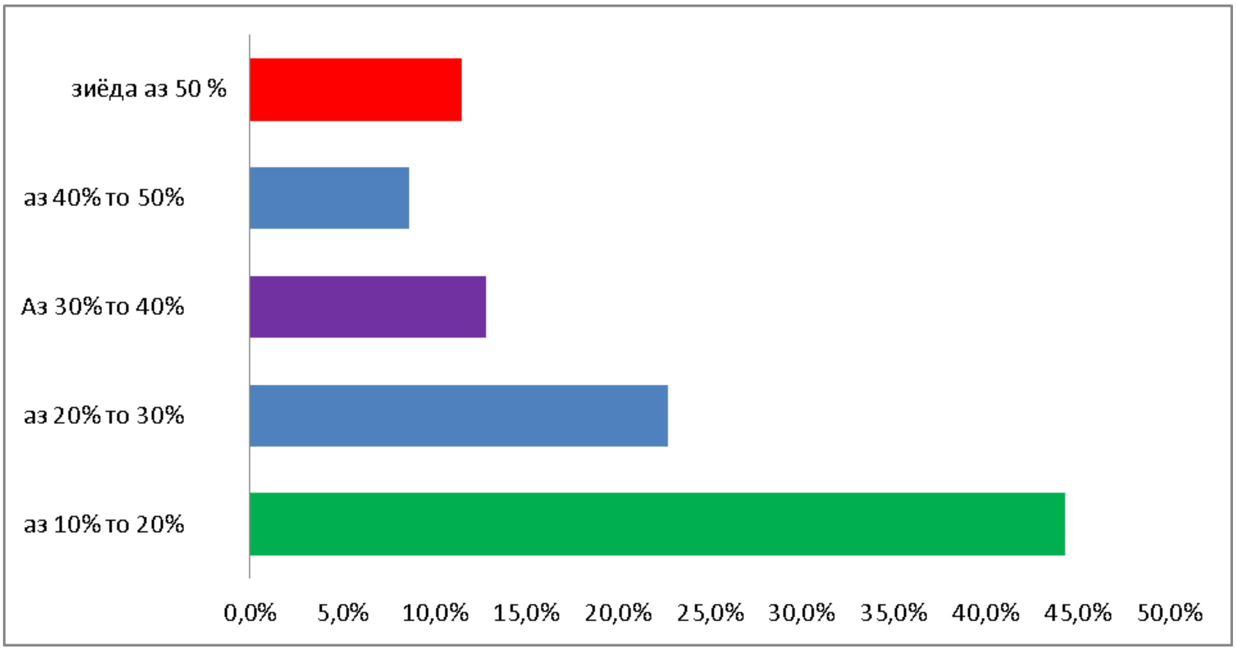

Ба саволи “Агар Ҳа, чанд фоизи интиқолҳои воридшударо ҳамчун амонат (пасандоз) дар бонк мегузоред?” ҳиссаи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо аз рӯи фосилаи фоизӣ (%) чунин аст: аз 10% то 20% - 44,4%, аз 20% то 30% - 22,7%, аз 30% то 40% - 12,8%, аз 40% то 50% - 8,6% ва зиёда аз 50% - 11, 5%. Ҳиссаи маблағҳои интиқоли воридшуда, ки дар бонк ҳамчун амонат (пасандоз) гузошта мешаванд, ба ҳисоби миёна 27,0%-ро ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда аз пайдоиши зарурат, талабот ва тадриҷан одат кардани аҳолӣ ба нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ ҳамчун амонат дар бонкҳои ҷумҳурӣ далолат мекунад.

Бояд қайд намуд, ки респондентҳо ба саволи "Андешаи Шумо нисбат ба бонкҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда чӣ гуна аст?" ҷавобҳои мухталиф доданд.

Диаграммаи 11.Андешаҳои респондентон нисбат ба бонкҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оянда

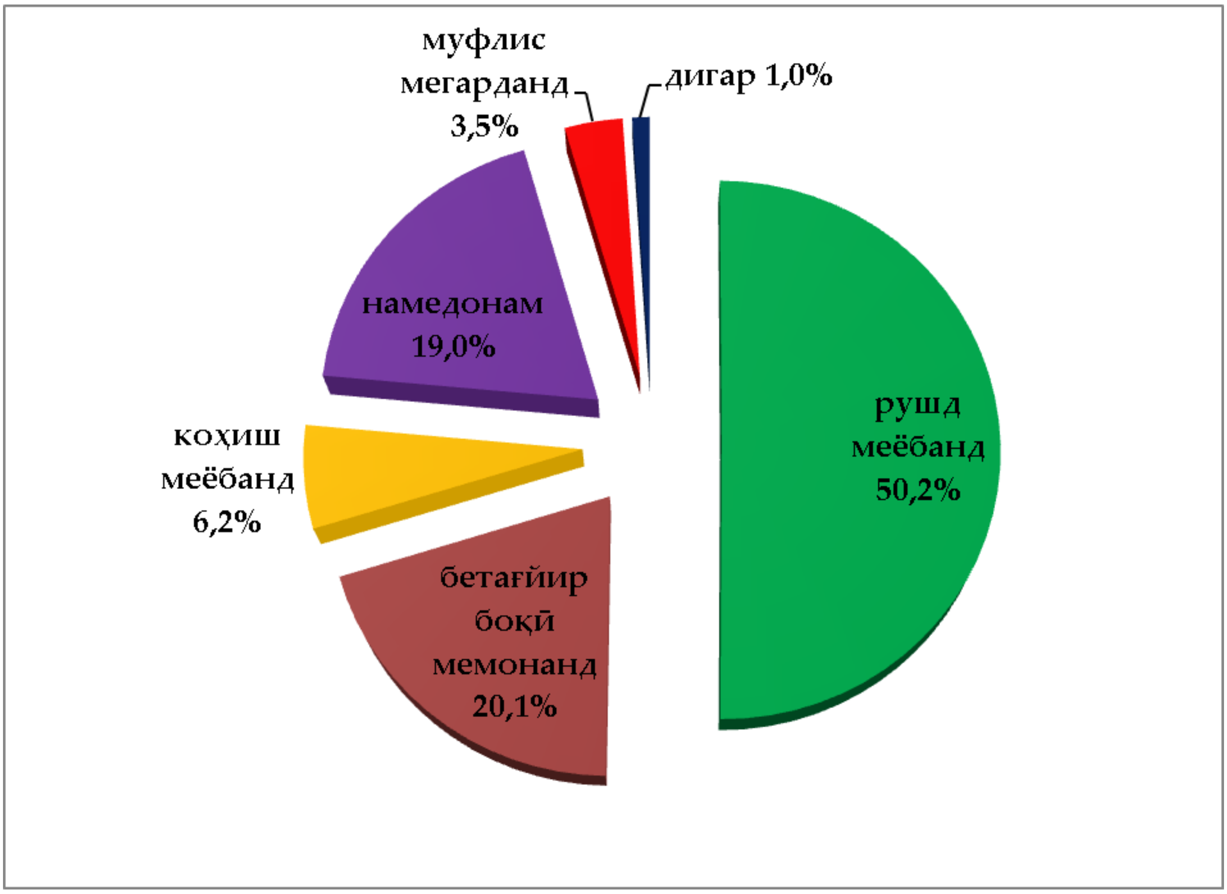

Ҷамъбасти ҷавобҳои додашудаи респондентҳо ба саволи мазкур чунин аст: 50,2% - дар оянда бонкҳои кишвар рушд меёбанд, 20,1% - бетағйир боқӣ мемонанд, 6,2% - коҳиш меёбад, 3,5% - муфлис мегарданд, 19,0% - намедонам ва 1,0% - дигар. **Индекси боварии респондентҳо ба рушди бонкҳои кишвар дар оянда 25,6% (1112 – 659/1771)-ро ташкил медиҳад.** Нишондиҳандаи мазкур, афзалиятдории на он қадар зиёди эътимоди (боварии) ресондентҳоро ба рушди минбаъдаи бонкҳои кишвар муаррифӣ менамояд. Дар солҳои оянда болоравии индекси боварӣ фарогирии талаботи аҳолиро оид ба истифодаи хизматрасониҳои бонкию молиявӣ нишон хоҳад дод.

Натиҷаҳои асосии бадастовардашудаи тадқиқот:

1.Маблағҳои пулие, ки шахсони воқеӣ аз хориҷи кишвар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон интиқол медиҳанд, бояд ба яке аз сарчашмаҳои асосии маблағгузорӣ дар дохили кишвар табдил ёбанд. Зеро ки ҷалб ва самаранок истифода бурдани интиқоли маблағҳои пулӣ ба рушди минбаъдаи фаъолияти бонкҳо, соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар иқтисодиёти миллӣ мусоидат менамояд;

2.Ҷуғрофияи кишварҳое, ки дар ҳудуди онҳо шахсони воқеӣ фаъолияти меҳнатӣ, соҳибкорӣ, тиҷоратӣ ва сармоягузорӣ нҷом медиҳанд, гуногун мебошад ва муштариён аз ҳама бештар аз кишвари Россия ба Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути бонкҳо ва низомҳои интиқолӣ маблағҳои пулӣ ирсол менамоянд. Айни замон, сатҳи фарогирии расонидани интиқоли маблағҳои пулиро тавассути бонкҳо бо истифода аз низомҳои интиқолӣ ба аҳолӣ муътадил шуморидан мумкин аст. Зеро тавассути бонкҳо, низомҳои интиқолӣ гирифтани маблағҳои пулӣ аз сабукгардии яке аз шартҳои дастрасии мардум ба гирифтани маблағҳои пулӣ аз хориҷи кишвар гувоҳӣ медиҳад. Ҳоло ҳам сатҳи истифодабарии кортҳои пардохтӣ, онлайн – банкинг, ҳамёни электронӣ, мобайл банкинг аз тарафи респондентон барои дастрас намудани маблағҳои интиқоли пулӣ назаррас намебошад;

3.Тибқи ҷамъбасти ҷавобҳои додашудаи респондентҳо барои тахмин ҳисоб намудани ҳиссаи пасандозҳо аз ҳисоби интиқоли маблағҳои пулӣ муодилаи “Даромад = хароҷот + пасандоз” таҳия ва саҳеҳ кунонида шуд. Дар асоси муодилаи мазкур, сатҳи миёнаи моилнокӣ ба хароҷот (истеъмолот) ва сатҳи миёнаи моилнокӣ ба пасандозҳо аз интиқоли маблағҳои пулӣ муайян карда шуд. Муқаррар карда шуд, ки сатҳи миёнаи моилнокӣ ба хароҷот (истеъмолот) назар ба сатҳи миёнаи моилнокӣ ба пасандозҳо ба андозаи 12,06% (56,03% - 43,97%) зиёд аст. Бемайлон афзудани сатҳи миёнаи моилнокӣ ба хароҷот (истеъмолот) интиқоли маблағҳои пулӣ нисбат ба сатҳи миёнаи моилнокӣ ба пасандозҳо бевосита мушкилоти зиёдеро барои ҷалби пасандозҳо ба рушди низоми бонкӣ ва фаъолияти соҳибкорию сармоягузорӣ дар дохили иқтисодиёти кишвар ба вуҷуд меорад;

4.Мушоҳида мегардад, ки афзалиятдории нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ дар бонкҳо нисбат дар хона он қадар зиёд нест. Ҳамзамон, афзалиятдории ҳамчун амонат (пасандоз) гузоштани интиқоли маблағҳои пулӣ дар бонкҳо низ он қадар назаррас намебошад. Тахмин меравад, ки тамоюли камшавии ҷалби маблағҳои интиқоли пулии шахсони воқеӣ ба бонкҳо ба як қатор мушкилиҳо меорад, аз ҷумла:

- вазниншавии вазъи номувозинатии тавозуни захираҳои (ресурсҳои) бонкӣ;

- идома ёфтани коҳишёбии қарздиҳӣ аз тарафи бонкҳо;

- муттасилан заифгардии фузунсозии (мултипликатсияи) пул дар иқтисодиёт бинобар коҳиш ёфтани қарздиҳии бонкӣ;

- коҳишёбии рақобатпазирии бонкҳо доир ба ҷалби пасандозҳои аҳолӣ, ки аз хориҷи кишвар маблағҳои пулӣ мегиранд.

5. Ҷавобҳои респондентон аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки ҳиссаи маблағҳои интиқоли пулие, ки дар бонк ҳамчун амонат гузошта мешаванд, ба ҳисоби миёна 27,0%-ро ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда аз ташаккули талабот ва тадриҷан одат кардани аҳолӣ ба нигоҳ доштани маблағҳои интиқоли пулӣ ҳамчун амонат дар бонкҳои ҷумҳурӣ далолат медиҳад.

Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотӣ